

Z Archiwum Muzeów w Chełmnie nad Nerem i w Żabikowie

Sylwia Pokrywczyńska

nauczyciel języka polskiego w Liceum Ogólnokształcącym im. Kazimierza Wielkiego w Kole

Temat zajęć: **Polityka Trzeciej Rzeszy**

wobec dziedzictwa religijno-kulturowego Żydów w Kraju Warty

Spis treści

Poziom edukacyjny	3
Czas trwania zajęć	3
Odniesienie do podstawy programowej	3
Cele edukacyjne	4
ogólne	4
szczegółowe	4
Metody dydaktyczne	4
Środki dydaktyczne	4
teksty źródłowe	4
Przebieg zajęć	5
I. Wprowadzenie	5
II. Rozwinięcie	5
III. Podsumowanie	6
Uwagi do realizacji	7
Załączniki	8
Załącznik nr 1	8
Załącznik nr 2	9

Poziom edukacyjny

szkoła ponadpodstawowa, wiedza o społeczeństwie (poziom rozszerzony)

Czas trwania zajęć

2 × 45 minut

Odniesienie do podstawy programowej

1. Człowiek w społeczeństwie:

6) Uczeń analizuje poznawcze przyczyny stosowania stereotypów i związane z tym niebezpieczeństwa.

10) Uczeń wyjaśnia mechanizm konfliktów międzygrupowych, w tym ich eskalacji.

2. Różnorodność kulturowa:

4) Uczeń przedstawia – w wykorzystaniu wyników badań opinii publicznej – wspólność i różnorodność wartości afirmowanych w społeczeństwach europejskich.

7) Uczeń charakteryzuje religię jako zjawisko społeczne; analizuje religijność we współczesnym społeczeństwie polskim i porównuje je z religijnością w innym społeczeństwie.

4. Aspekty etniczne życia społecznego:

1) Uczeń przedstawia różne koncepcje narodu (polityczną i etniczno-narodową); charakteryzuje czynniki narodotwórcze i sprzyjające zachowaniu tożsamości narodowej.

2) Uczeń przedstawia – z wykorzystaniem badań opinii publicznej – postawy społeczeństwa polskiego wobec mniejszości narodowej i etnicznej oraz wobec innych narodów (także imigrantów); rozpoznaje przejawy ksenofobii i uzasadnia potrzebę przeciwstawiania się temu zjawisku.

3) Uczeń przedstawia elementy dziedzictwa kulturowego etnicznej grupy mniejszościowej w Rzeczypospolitej Polskiej (mniejszości narodowe i etniczne, grupa posługująca się językiem regionalnym, imigranci).

6) Uczeń analizuje stan przestrzegania praw mniejszości narodowych i etnicznych w Rzeczypospolitej Polskiej i w wybranym państwie.

9) Uczeń przedstawia specyfikę społeczno-kulturową wybranych rdzennych grup autochtonicznych oraz różne modele polityki wobec tych grup.

10) Uczeń wyjaśnia kwestię akulturacji i asymilacji grup mniejszościowych, w tym migranckich; wykazuje, że rodzaj stosowanej polityki państwa w różnym stopniu i kierunku wpływa na te zjawiska.

5. Państwo, myśl polityczna i demokratyzacja:

11) Uczeń analizuje kwestię pojmowania równości, wolności i sprawiedliwości w różnych nurtach myśli politycznej.

6. Społeczeństwo obywatelskie i kultura polityczna:

17) Uczeń określa cechy kampanii społecznych; podaje cele i zadania wybranej kampanii społecznej oraz analizuje jej przebieg i ocenia efektywność.

18) Uczeń opracowuje ramowy program kampanii społecznej na rzecz rozwiązywania wybranego problemu.

14. Integracja europejska:

1) Uczeń wykazuje kulturowe i historyczne podwaliny jedności europejskiej.

Cele edukacyjne

ogólne

- kształtowanie postawy poszanowania dorobku kulturowego i doktryny religijnej mniejszości narodowych mieszkających na terenie Polski;
- dostrzeganie wpływu historii i polityki na losy dorobku kulturowego grup narodowych i wyznaniowych w Europie i w Polsce;
- rozwijanie zdolności efektywnej pracy w grupie;
- doskonalenie umiejętności analizy i interpretacji tekstów źródłowych, literackich i aktów prawnych;
- rozumienie potrzeby zaangażowania obywatela w ochronę dorobku kulturowego Polski, w tym grup mniejszości narodowych;

szczegółowe

uczeń

- zna europejskie i polskie akty prawne chroniące dziedzictwo kulturowe;
- rozumie i stosuje pojęcia: *polityczna koncepcja narodu, etniczno-narodowa koncepcja narodu, mniejszość narodowa*;
- potrafi wskazać i wyjaśnić pojęcia związane z obyczajowością i życiem religijnym Żydów;
- zna polityczne i historyczne przyczyny eksterminacji Żydów;
- rozumie potrzebę prawnej ochrony dorobku kulturowego narodowości żydowskiej na terenie Polski;
- potrafi napisać list otwarty;
- umie opracować projekt kampanii społecznej.

Metody dydaktyczne

- praca z tekstem źródłowym,
- dyskusja,
- praca w grupach,
- interpretacja tekstu kultury,
- elementy wykładu.

Środki dydaktyczne

teksty źródłowe

- *Relacja dotycząca podpalenia synagogi oraz pierwszych prześladowń Żydów w Gąbinie* (fragmenty) [tekst źródłowy nr 5];
- *Wspomnienie Mosze Szajewicza o prześladowaniu Żydów w Gostyninie* (fragmenty) [tekst źródłowy nr 6];
- *Pożar synagogi we Włocławku. Relacja przesłana do getta w Warszawie* (fragmenty) [tekst źródłowy nr 8];
- *Relacja Jana Klimczaka dotycząca wysadzenia przez Niemców synagogi we Wrześni* (fragmenty) [tekst źródłowy nr 15];
- *Mordechaj Canin, Przez ruiny i zgliszcza* (fragmenty eseju *Kutno*) [tekst źródłowy nr 21];
- *List rabina z grabowa Jakuba Szulmana do krewnych w getcie warszawskim o relacji zbiegów z ośrodka zagłady w Chełmnie i zagładzie Żydów z powiatu Koło* [tekst źródłowy nr 30];
- *Halina Birenbaum, Jestem ich nagrobkiem...* [tekst źródłowy nr 51].

Przebieg zajęć

I. Wprowadzenie

1. Nauczyciel w formie krótkiego wykładu wprowadzającego wyjaśnia, że dziedzictwo kulturowe to część dawnych dóbr kultury, która uznana została za wartościową przez kolejne, następne pokolenia i dzięki temu dotrwała do chwili obecnej. Jest ono przede wszystkim świadectwem życia i dokonań kolejnych pokoleń, zatem dziedzictwo stanowi historię miejsc i ludzi, którzy w tych miejscach żyli dawniej i żyją obecnie. Decyduje również o tożsamości odpowiadającej za integrację społeczności lokalnej i stanowi mobilizację do wspólnej aktywności. W ramach dziedzictwa kulturowego wymienić można dorobek kultury materialnej, dorobek w ramach kultury duchowej oraz kulturę gospodarowania przestrzenią.
2. Nauczyciel wyjaśnia, że dziedzictwo kulturowe podlega prawnej ochronie. Wymienia akty prawne, które zapewniają legislacyjną protekcję dorobku kulturowego, a są to przede wszystkim następujące dokumenty:
 - Konwencja haska z 1954 r. o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego;
 - Europejska Konwencja Kulturalna sporządzona w Paryżu 19 grudnia 1954;
 - Protokół drugi do konwencji haskiej z 1954 r. o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, podpisany w Hadze w dniu 26 marca 1999;
 - Ustawa z dnia 15 lutego 1962 r. o ochronie dóbr kultury.

II. Rozwinięcie

1. Praca w grupach:
 - a) Grupa I otrzymuje tekst: *Relacja dotycząca podpalenia synagogi oraz pierwszych prześladowań Żydów w Gąbinie* [tekst źródłowy nr 5] oraz tekst: *Wspomnienie Mosze Szajewicza o prześladowaniu Żydów w Gostyninie* [tekst źródłowy nr 6].
Grupa wykonuje polecenia [załącznik nr 1].

- b) Grupa II otrzymuje tekst: *Pożar synagogi we Włocławku. Relacja przesłana do getta w Warszawie* [tekst źródłowy nr 8] oraz tekst: *Relacja Jana Klimczaka dotycząca wysadzenia przez Niemców synagogi we Wrześni* [tekst źródłowy nr 15].
Grupa wykonuje polecenia [załącznik nr 1].
- c) Grupa III otrzymuje tekst: *Mordechaj Canin, Przez ruiny i zgliszcza* [tekst źródłowy nr 21] oraz tekst: *List rabina z Grabowa Jakuba Szulmana do krewnych w getcie warszawskim o relacji zbiegów z ośrodka zagłady w Chełmnie i zagładzie Żydów z powiatu Koło* [tekst źródłowy nr 30].
Grupa wykonuje polecenia [załącznik nr 1].
2. Uczniowie czytają wiersz Haliny Birenbaum *Jestem ich nagrobkiem...* [tekst źródłowy nr 51]. Następnie interpretują utwór, odpowiadając na pytania nauczyciela:
- Kim jest podmiot liryczny?
 - W jakiej sytuacji egzystencjalnej znajduje się podmiot liryczny?
 - Jakie wydarzenia z czasu II wojny światowej omawia wiersz?
 - Wskaż fragmenty, które w poetycki sposób omawiają zjawisko Holokaustu.
 - Co stanowi istotę dramatu osobistego, a zarazem zbiorowego (przez reprezentowanie narodu), podmiotu lirycznego?
 - Jaką rolę dziejową wyznacza sobie podmiot liryczny?
 - Wyjaśnij metaforę *Ich nagrobek – Macewa żywa*.
 - Zinterpretuj tytuł wiersza.

III. Podsumowanie

1. Nauczyciel wyjaśnia, że list otwarty jest wypowiedzią skierowaną do określonego adresata (często grupy osób), przy czym jego treść podaje się do wiadomości publicznej. To rodzaj wezwania, apelu. Ma charakter interwencyjny, a jego celem jest zwrócenie uwagi odbiorców na przedstawiany problem i zajęcie określonego stanowiska.

Nauczyciel wyjaśnia także, że kampania społeczna to zestaw różnych działań zaplanowanych w konkretnym czasie, skierowanych do określonej grupy docelowej, której celem jest doprowadzenie do wzrostu wiedzy, zmiany myślenia, zachowania wobec określonego problemu społecznego lub prowadzących do rozwiązywania problemu społecznego blokującego osiągnięcie dobra wspólnego zdefiniowanego jako dany cel marketingowy. Kampania społeczna może

stosować narzędzia i techniki reklamowe oraz PR. Dobra kampania społeczna jest widoczna, zmienia postawy, a przy okazji pracuje na wizerunek organizacji, grupy społecznej lub konkretnego człowieka.

2. Grupa I pisze list otwarty w sprawie ochrony dziedzictwa kulturowego Żydów w Polsce.

Grupa II opracowuje projekt kampanii społecznej w sprawie ochrony dziedzictwa kulturowego Żydów.

Grupa III opracowuje projekt kampanii społecznej w sprawie zachowania pamięci o ofiarach Holokaustu.

Uwagi do realizacji

- Nauczyciel może wcześniej przygotować przykładowe listy otwarte i zrealizowane kampanie społeczne, by zaprezentować je uczniom przed przystąpieniem do realizowania projektów w ramach pracy w grupie.
- Jeśli istnieje możliwość, warto w ramach zajęć kółka teatralnego lub koła zainteresowań przedmiotowych przygotować z uczniami montaż słowno-muzyczny *Stacja Radegast* [załącznik nr 2].

Załączniki

Załącznik nr 1

Zapoznaj się z tekstami źródłowymi, a następnie odpowiedz na pytania oraz wykonaj polecenia:

1. Wypisz terminy związane z obyczajowością, religią i kulturą Żydów. Wyjaśnij je, wykorzystując dostępne źródła internetowe.
2. Opisz, w jakich okolicznościach doszło do zniszczenia elementów dziedzictwa narodowego.
3. Dlaczego zgładzenie Żydów i zniszczenie ich dorobku religijno-kulturowego było celem okupanta?
4. Wymień wszystkie wspomniane w tekstach formy represji wobec Żydów.
5. Opisz reakcje świadków wydarzeń, o których mowa w tekstach źródłowych.
6. Nazwij emocje osób wspomnianych w opisach wydarzeń.

Załącznik nr 2

Stacja Radegast

(autor Sylwia Pokrywczyńska)

Miejszem akcji jest stacja kolejowa, peron. Widz ma świadomość, że chwilę wcześniej odjechał pociągiem transport Żydów, bo leżą porzucone w pośpiechu rzeczy: jakiś bagaż, miś itp. Każda wchodząca na scenę osoba wnosi bagaż, a także świeczkę (najlepiej podgrzewacz do dzbanków z herbatą), którą zapala w dowolnym miejscu. Ewentualnie świeczkę może zastąpić żonkil. Po wygłoszeniu swojej kwestii każdy bohater zostaje na scenie.

Na scenę wchodzi młoda, piękna kobieta. Zakochana, odurzona miłością, jakby nie rozumiała powagi sytuacji, w której się znalazła.

Miriam:

Zawsze myślałam, że miłość zjawia się jak trzęsienie ziemi, że spada jak grom z jasnego nieba, ziemia się spod stóp usuwa. A jednak do mnie przyszła inaczej. Cichutko zapukała do drzwi, weszła spokojnie, tak, jak się wchodzi do pokoju na herbatkę. Niezauważalnie zaczęła wypełniać całą mnie. Rodziła się w rozmowach, wśród zwyczajnych, codziennych zdarzeń. Aż pewnego dnia zorientowałam się, że kocham duszą, sercem, całą sobą. W oczach przypadkowo spotkanych osób szukałam jego spojrzenia. W gestach innych ludzi szukałam ruchu jego dłoni, gdy z czoła odgarnia włosy. Rano pierwsza myśl biegła do niego. Wieczorem patrzyłam na księżyc i mówiłam: dobranoc ukochany. Cały czas drżałam o jego życie. Jak mogłam żyć, zanim go poznałam? Jak mogłam oddychać? Czy w ogóle żyłam „przed nim”? Czyż to ta miłość nie obudziła mnie ze snu? Co najdziwniejsze, ja zaczęłam żyć wtedy, kiedy wokół nie było nadziei, kiedy od nienawiści płonął świat, kiedy wszędzie była śmierć. Ja zaczęłam żyć.

Na scenę wchodzi młody chłopak, poeta. Zapala świeczkę, potem siada przy swoim bagażu. Z plecaka wyjmuje zeszyt i długopis. Píše wiersz. Chwilę później go odczytuje:

Taki dzień piękny, czy nic się nie stało?

Wszak czyjeś serce nagle bić przestało.
O czasie smutku, żałoby i trwogi
Jak nie zabłądzić, nie zgubić tej drogi,
Co pośród bólu, łez i tajemnicy
Wbrew śmierci wiedzie do życia krynicy.
Jak dobry Boże pojąć Twe wyroki,
Które wstrzymały wszystkie ludzkie kroki?
Czy śmierć na oślep ofiary wybiera?
Czy moc ją jakaś silniejsza w tym wspiera?
Czy wola Boska, czy przypadek zwykły
Sprawia, że sny, że marzenia przysły?

Na scenę wchodzi nastolatka. Ma dwa warkocze, na końcu każdego wywiązana jest kokarda.

Miałam koleżankę, właściwie bliską przyjaciółkę. Nazywała się Pola Mandels. Mieszkała po sąsiedzku. Śliczna młoda dziewczyna. Jej mama była lekarzem. Pod koniec sierpnia, a może na początku września Pola została zgwałcona przez Hansa Biebową. Na tym nie wyczerpało się jego okrucieństwo. Postrzelił Polę. Potem całą rodzinę Mandelsów samochodem wysłał w nieznanym kierunku. Nigdy więcej o nich nie słyszeliśmy.

Na scenę wchodzi małżeństwo. Śpiewają piosenkę z musicalu „Skrzypek na dachu”, pod tytułem „To świt, to zmrok” (można wykorzystać podkład muzyczny).

Żona:

Czy to ta mała dziewczyneczka, Chłopczyk, co w piłkę lubił grać?

Mąż:

Kiedy, i jak się dorosłymi Mogli stać?

Żona:

Ona się w piękność zamieniła, A on, wprost nie uwierzyłyś!

Mąż:

Wczoraj bawili się tu razem, A dziś... A dziś...

Razem:

To świt, to zmrok

To świt, to zmrok

Płyną szybko dni

Nagle kwiat olśnił nas swą barwą

Kiedy się zjawiał, któż to wie?

To świt, to zmrok

To świt, to zmrok

Jak tu zliczyć dni?

Po zimach wiosny niosą życie

Radość przeplata się, i łączy.

Na scenę wchodzi intelektualista z bagażem i książkami pod pachą. Siada na walizce. Bierze po kolei do ręki każdą książkę. Odczytuje trzy pierwsze nazwiska autorów. Trzy kolejne książki odkłada bez słowa.

Goethe...

Rilke...

Schiller...

Niemcy... naród poetów, filozofów, pięknej muzyki i zachwycającej literatury. A jednak ten sam naród jednym podpisem w szale obłąkańczej ideologii zmiata z powierzchni ziemi tysiące istnień. Jak kurz z dawno nieużywanego stołu. Tyle istnień. Tyle pragnień, marzeń, nadziei. Wszystko zamieniono w garść popiołu, pogardę, ból. Getta, obozy pracy przymusowej, transporty. Czy to dobre motywy literackie? Czy na temat cyklonu B da się napisać wiersz? Czy można w formie rozprawy filozoficznej opisać konieczność nowej ofiary na ołtarzu całopalnym XX wieku? Jakie nuty, jakie tonacje oddadzą niemy krzyk idących na śmierć? W jakich barwach oddać ciemność mroków lasu w Kulmhof?

Na scenę wchodzi mężczyzna. Wyjmuje niemowlęcy sweterek.

Moja żona Rebeka zmarła kilka godzin po porodzie. Mamy syna. Śliczny, wyśniony, wymarzony. Nawiązałem kontakty. Po aryjskiej stronie znalazła się bezdzietna rodzina. Młodzi, kochający się ludzie. Starczy tej miłości i dla mojego syna. Będzie żył. Zobaczy świat. Boże Abrahama, Boże Izaaka, Boże Jakuba, błogosław mojemu synowi przez długie dni i lata jego życia. O, Adonai, miej nas w opiece.

*Na scenę wchodzi osoby, które w wersji hebrajskiej (i ewentualnie też polskiej) zaśpiewają utwór „Havenu shalom alechem”
(utwór można odtworzyć z nagrania):*

Hevenu shalom alechem
Hevenu shalom alechem
Hevenu shalom alechem
Hevenu shalom shalom alechem shalom
Hevenu shalom alechem
Hevenu shalom alechem
Hevenu shalom alechem
Hevenu shalom shalom alechem shalom
Hevenu shalom alechem
Hevenu shalom alechem
Hevenu shalom alechem
Hevenu shalom shalom alechem shalom